

Кімге: Қазақстан Республикасының Ауыл шаруашылығы министрлігі
Автордың аты-жөні мен лауазымы: Қауменов Нұрдәулет Жақсылықұлы. Қызылорда облысының табиғи ресурстар және табиғат пайдалануды реттеу басқармасының экологиялық реттеу бөлімінің бас маманы.

Орындаған күні: 08.11.2024 жыл

Аналитикалық жазба

Тақырыбы: Қазақстан Республикасының Балық шаруашылығы саласының дамыту мәселелері.

Кілт сөздер: Балық шаруашылығы, мемлекеттік қолдау шаралары, өсім молайту, ғылыми-зерттеулер, балық ресурстары, табиғи су айдындары.

Кіріспе: Балық шаруашылығы қорының құрамына Каспий және Арал теңіздері акваториясының елеулі бөлігі, Балқаш көлі, Алакөл көлдер жүйесі (Алакөл, Сасықкөл, Қошқаркөл), Бұқтырма, Қапшағай, Шардара су қоймалары, сондай-ақ республикалық және жергілікті маңызы бар басқа да су айдындары кіреді.

Каспий теңізін есепке алмағанда су айдындарының жалпы ауданы 5 млн гектарды құрайды. 1965 жылы республика су айдындарында балық аулаудың жалпы көлемі 111,9 мың тоннаны құрады. 1990 – 2004 жылдар аралығында балық аулау көлемі 80,9 мың тоннадан 36,6 мың тоннаға дейін төмендегені байқалды.

2006 жылдан бастап уәкілетті орган балық шаруашылығы субъектілеріне балық шаруашылығы су айдындарын және (немесе) учаскелерін ұзақ мерзімге бекітіп беру бойынша жұмыстарды бастады, олар өздеріне бекітіп берілген учаскелерді қорғау, өсімін молайту шараларын және бекітіп берілген су айдындары мен учаскелердегі биоресурстар мен мекен ету орталарының жай-күйін бағалауды қамтамасыз ету бойынша міндеттемелер алды.

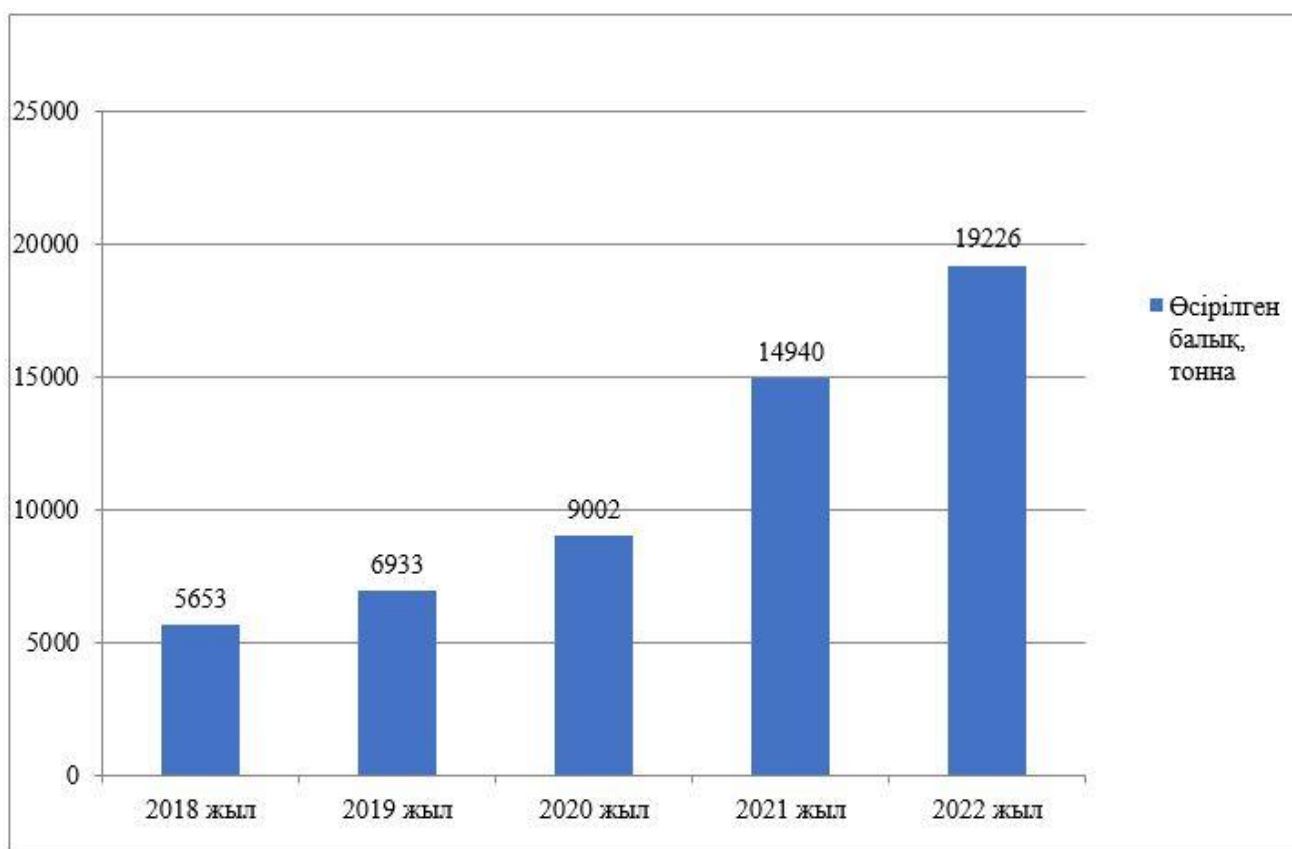
Бұл ретте соңғы 5 жылда (2018 – 2022 жылдар) лимит 272,3 мың тонна болғанымен, балық ресурстары мен басқа да су жануарларын аулау 227 мың тоннаны құрады.

Балық пен басқа да су жануарларын өсіру азық-түлік қауіпсіздігін қамтамасыз ету мәселесімен қатар, табиғи су айдындарын оларды шамадан тыс пайдалану нәтижесінде түсетін антропогендік жүктемеден арылту мәселелерінде де барынша сұранысқа ие тренд болып табылады.

Осы бағытты дамыту агроөнеркәсіптік секторда жұмыс істейтін шағын және орта бизнестің дамуына оң ықпал ететіні сөзсіз, негізінен ауылдық жерлерде қосымша жұмыс орындарын құруға мүмкіндік береді

және өңірлік сипаттағы бірқатар проблемаларды шешуге мүмкіндік беретін тұтас мультипликативтік әсері болады.

2018 – 2022 жылдар аралығында республикада балық өсіру шаруашылықтарында 55,7 мың тонна тауарлық балық өсірілді

Қазақстан Республикасы экономиканың осы секторын және агроөнеркәсіптік кешеннің осы бағытын дамытудың зор әлеуетіне ие. Мысалы, ел аумағында қазіргі 7 аймақтың 6-ауында балық өсіру аймағы бар.

Тұтастай алғанда, сарапшылардың бағалауы бойынша осы бағыттың әлеуеті 270 мың тоннаға дейінгі тауарлық өнімді құрайды, ол жан басына шаққандағы тұтыну деңгейін Дүниежүзілік денсаулық сақтау ұйымы (бұдан әрі – ДДСҰ) ұсынған көлемге дейін көтеруге мүмкіндік береді және шамамен 14,6 кг құрайды, сондай-ақ қосылған құны жоғары терең өңделген өнім көлемін ұлғайтуға мүмкіндік береді, бұл өз кезегінде саланың салық салынатын базасын және әлеуетті инвесторлар үшін тартымдылығын көтеруге мүмкіндік береді.

Негізгі бөлім: Мемлекет басшысы Қ.К. Тоқаевтың "Жаңа жағдайдағы Қазақстан: іс-қимыл кезеңі" атты 2020 жылғы 1 қыркүйектегі Қазақстан халқына Жолдауында еліміздің балық саласын дамытуға ерекше назар аудару қажеттігі туралы атап өтілген. Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2017 жылғы 26 тамыздағы қаулысымен бекітілген Ұлттық экспорттық стратегияда балық пен балық өнімдерін Қытай Халық Республикасына экспорттаудың зор мүмкіндіктері көрсетіледі.

Қазақстан Республикасының Президенті Қ.К. Тоқаев 2022 жылғы 8 қарашада Атырау облысына жұмыс сапары барысында балық саласын дамытуды мемлекеттік қолдау мәселелерін қарауды тапсырды.

Осыған байланысты балық шаруашылығын дамыту үшін Қазақстан Республикасының Үкіметі саланың өзекті мәселелерін шешуге, ынталандырудың экономикалық шараларын енгізуге, әкімшілік кедергілерді жоюға және заңнаманы жетілдіруге бағытталған кешенді шаралар қабылдауда.

Бүгінгі таңда отандық балық және балық өнімдерін өндіру көлемін 6,9 мың тоннадан 270 мың тоннаға дейін ұлғайту әлеуеті бар,

бұл көрші елдерге және әлемдік нарықтарға экспорт көлемін ұлғайтуға мүмкіндік береді.

Соңғы 5 жылда өсірілген балық көлемі 5,6-дан 19,2 мың тоннаға дейін өсті. Салада 11 мыңға жуық адам жұмыс істейді.

Халықаралық тәжірибе: Шет елдерде су биоресурстарын пайдалануды мемлекеттік реттеудің негізгі әдістерін қарайтын болсақ, нарықтық қатынастары дамыған және балық шаруашылығының тұрақты жұмыс істеуі бар елдерде (Норвегия, Исландия, Гренландия, Жапония, АҚШ, Еуропалық Одаққа мүше елдер және басқалар) саланы, әсіресе теңіздер мен мұхиттардағы балық аулау кемелерінің қызметі, сондай-ақ олардың экономикалық қызметін құқықтық реттеу бойынша қатаң тік басқару жүйесі бар.

Мәселен, Норвегияда үкіметтік деңгейде балық шаруашылығы министрлігі, жергілікті жерлерде оның аумақтық органдары, сондай - ақ теңіздегі кемелердің қызметін бақылау және олардың балық аулау ережелері мен басқа да ұйғарымдарды сақтауы бойынша бірыңғай басқару қызметі-балық шаруашылығы дирекциясы бар. Норвегияда Балық Шаруашылығы Комитеті де жұмыс істейді, оның міндеті тек осы саладағы заңнаманы қалыптастыру ғана емес, сонымен қатар атқарушы биліктің заңдар мен жалпы балық аулау саясатын орындауын бақылау болып табылады.

Жалпы алғанда, балық аулау саласының ерекшелігі өндірістік циклдің кешенділігі мен толықтығы болып табылады: биоресурстар қорларын зерттеуден және оларды аулаудан бастап, дайын өнімді өндіруге және оны сатуға дейін. Сонымен қатар, саланың болуы ресурстардың қаншалықты ұтымды пайдаланылатынына тікелей байланысты.

Шет елдердің балық ресурстарын пайдалану және қорғау жөніндегі қатынастарды құқықтық реттеу саласындағы тәжірибесін талдай отырып, қазіргі жағдайда тек жауапты балық аулаудың қалыптасуы және жағалаудағы елдер мен тұтынушы елдердің мемлекеттік және қоғамдық ұйымдарының нарықтардың тұрақтылығын сақтауы, ұлттық балық аулау ережелерін құратын халықаралық ұйымдардың қатысуы су биологиялық ресурстарын тұрақты ұзақ мерзімді пайдалану мәселесін шешуге ықпал ете алатынын атап өтуге болады. ресурстар. Бұл салада мемлекеттің, ғылымның және бизнестің сындарлы өзара әрекеті өте маңызды.

Қорытынды: Балық шаруашылығы саласын дамытқан жағдайда елдің балық шаруашылығын қалпына келтіруге және дамытуға, балықты өнеркәсіптік өндірудің жаңа объектілерін енгізуге, оларды өсіру және тауарлық балық өнімін алу жағдайларын жетілдіруге ықпал ететін болады, бұл өндірісті ұлғайтуға және ел халқын балық өнімімен қамтамасыз етуге мүмкіндік береді.

Бұл жағдай балық өңдеу өнеркәсібін дамыту, қосылған құны жоғары балық өнімдерін шығару есебінен балық өнімдері экспортының көлемін ұлғайтуға, іскерлік белсенділіктің өсуіне, инвестициялар есебінен қосымша қаражаттың құйылуына әкеледі.

Жалпы акваөсіруді дамыту табиғи су айдындарының балық ресурстарына кәсіпшілік жүктемені азайтуға мүмкіндік береді. Бұдан басқа, балық өсіруді дамыту жалпы өндіріс, жалпы балық және балық өнімдері көлемінің ұлғаюымен мультипликативтік әлеуметтік-экономикалық нәтиже береді.

Қорытындылай келе, келесідей **SWOT** талдау жүргізуге болады:

Ұсыныстар: Осылайша, жоғарыда көрсетілгенді ескере отырып, Балық шаруашылығын дамыту бойынша келесідей ұсыныстар ұсынылады:

1. Материалдық-техникалық жарақтандыру қоса алғанда, басқару жүйесін жаңғырту;
2. Цифрландыру жобаларын енгізу;
3. Мемлекеттік қолдау шараларын кеңейту;
4. Саланы дамытуға бағытталған ғылыми зерттеулер санын ұлғайту;
5. Балық шаруашылығы су айдындарының инфрақұрылымын дамыту;
6. Тұрақты дамытуды қамтамасыз ету және биоәртүрлікті сақтау жөніндегі шараларды іске асыру;

Белгіленген шаралар, республиканың балық шаруашылығы саласын дамытуға мүмкіндік береді.

Пайдаланылған дереккөздер/әдебиеттер:

1. «Балық шаруашылығын дамыту мәселелері туралы»
<https://adilet.zan.kz/rus/docs/P2100000208>
3. <https://www.vestnik-kafu.info/journal/25/1062/>